

Tehát le sem mosta magáról a füstöt, kormot, hanem olyan állapotban, a hogy a kéményből leszábadult, ballag vala fel Debreczen városába, s ott beállított Igyártó Mihály uramhoz.

— Biró uram, zendülés van a kástélyban!

— No, no fiam, inté őt szeliden a biró, elől kezd, a mit mondani akarsz. Ki fia vagy?

— Azt nem tudom. Hanem én vagyok az a Szulali, a ki hazajöttem török rabságból, mostan pedig vagyok gulyás-bojtár a város szolgálatában.

— Honnan jössz?

— A tilalmas kastélyból, annak is a kéményéből, a hogy éreheti kegyelmed rajtam.

— Hogyan jutottál oda?

— Tündérsziget vitt oda; az hozott vissza, nyulak, özek hitak be, boszorkányok zártak be; harámbanda mulatott előttem, utoljára tüzet raktak alattam s felfüstöltek.

— S mit csinált ott az a harámbanda?

— S ki ellen van intézve az összeesküvés?

— Mind a két félre : a németre is, a törökre is. A németek és a törökök békességet kötöttek, hogy egymást nem bántják. A harámbasa azt végezte, hogy ő a maga legényeivel felöltözik egyszer német vasasoknak, akkor a váradi török urakat fogják pusztítani. Azután ha abból visszajönnek; megint felöltöznek török ispahiknak s a szathmári német urakra rontanak, azokat mordályégetik fel, és így tovább; míg csak a török meg a német megint újra meg nem haragszik és össze nem kap.

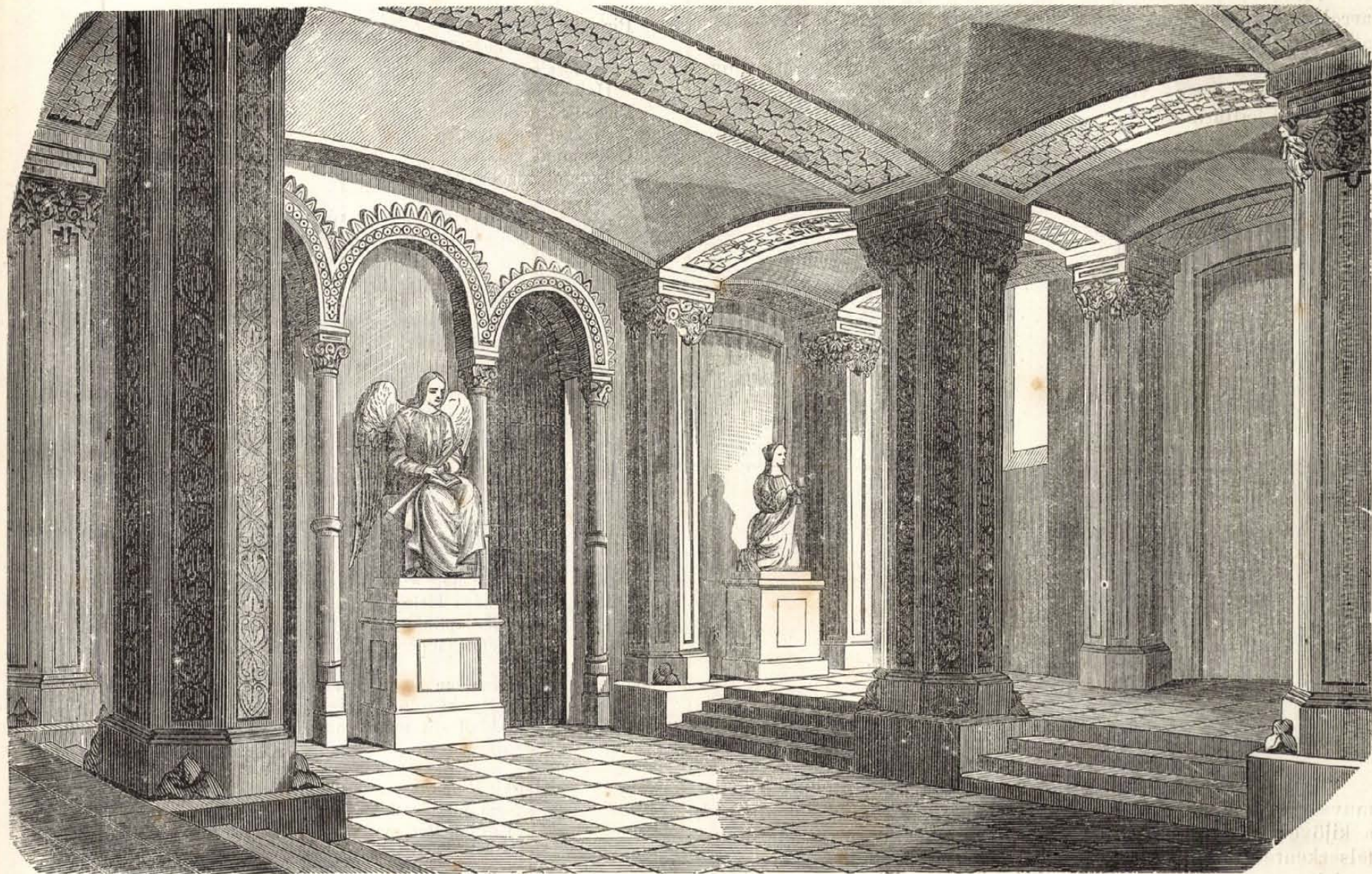
— Elbeszélted már ezt valakinek másnak?

— Nem biz én. Ide jöttem vele egyenesen

— Hát csak maradj itt, fiam; mindgyárt teszek felőled rendelést.

Igyártó Mihály uram rögtön küldött egy darabontot doktor Tóbiásért.

Doktor Tóbiás hirneves orvosa volt akkor Debreczennek; künnjárt akadémiákon s háromszegletű kalappal, csatos czipellő-



A főthi templom alatti sirbolt.

— Tanácsot tartott, gyujtogatást végzett, emberhalált hártározott.

— Nem láttad arcaikat?

— Csak a mikor a kémény alatt ellépdégéltek. Hatvannégy férfi volt és egy asszony. A hatvanegyedik még csak gyerkőcz, arra ráismertem.

— S ki volt az?

— A kegyelmed urfia volt az. Elek urfi, az asszonyt nénjének szólitotta; a harámbasa pedig feleségének.

— S mit csináltak ott vele?

— Feleskették, hogy őket soha sem fogja elárulni, azután megparancsolták neki, hogy a diákságot szerezzék meg nekik, és hogy, biró fia lévén, a tanács végzéseit mindig tudassa velük.

— S mi szándékuk van az összeesküvőknek?

— Nagy és gonosz szándékaik vannak. Mindeniknek van handsárja, kardja, puskája, és két mordálya. Puskaport, fegyvert, pénzt, ruhákat a pinczében tartanak, föld alatti uton jönnek és mennek. Ezt mind elmondták Elek urfinak ott; én hallgattam.

vel jött haza, kis ujjában hordva mindazt, a mit Hippocrates óta Paracelsusig feltaláltak a természet buvárai, s csodakurákat tett a „syrupus diacodion“-nal.

A mint doktor Tóbiás megjelent biró uram előtt, az így szólt hozzá diákul, Szulalira mutatva:

— Ecce miserum vesanum. (Ime egy szegény tébolyodott.)

És azután latin nyelven folytatták egymással az értekezést.

Doktor Tóbiás sokszor emlegette, hogy ő külföldön milyen csudálatos uton módon látta, tanulta az örültek kigyógyítását, sajnálva nagyon, hogy e tudományának hasznát Debreczenben nem veheti, miután e prózai városban olyan ritka az örültségi eset, hogy azt érdemes krónikába írni : a minek oka valószínűleg az, hogy sik, lapályos földön, kivált a mely bőven termi a kenyeret és szalonnát, nehéz valakinek az elméjét úgy megerőtetni, hogy fölháborodjék.

Annál jobban kellett örülni Tóbiás doktornak az előforduló eseten, hogy ime akadt valahára egy, a kin bebizonyíthatja tudományos tapasztalatait : ennek is Törökországban kellett felnőni,

hogy annyira kificzamodjék az esze, miszerint azt képzelje, hogy ő rettenetes összeesküvést fedezett fel a pusztai kastélyban.

Ebből a rögeszméből kell Szulalit kigyógyítani.

Szulalit mindjárt el is vezették a városi kórházba, ott egy külön szobát rendeltek neki, vasrácsos ablakkal, s két erős fogdomeget mellé, ha talán dühösködési rohamai jönnének.

Doktor Tóbiás legelőbb is azon methoduson kezdé, hogy a kezére bizottat egy ördögi apparátus alá állittatá, mely állt egy bádogedényből, a miből egy szivacson át minden tíz másodperczen egy csepp viz hullott annak a feje lágyára.

Szulalinak nem tetszett az a tréfa; akkor aztán megkötözték. Akkor aztán elkezdett ordítani, — s akkor még jobban megkötözték.

Az ordítás kihallott az utcára; kofák, gubás népek naphoszszant elhallgatták azt, s minden ember megtudta, hogy a „bolond Szulalit“ gyógyítják odabenn, vizet csepegtetnek a fejére, de attól sem jön észére.

Két hét múlva doktor Tóbiás jelenté biró uramnak, hogy a csepegtető kura meg használt Szulalinak, most már igen csendesen viseli magát.

— Hiszem még, hogy a kastélyban volt és ott holmit látott!

— Erre az egyre esküszik, hogy igaz.

— Akkor még örült, csak tessék őt tovább kúrálni, a míg ebből ki nem gyógyul.

Akkor aztán doktor Tóbiás más methodust kezdett. Tele rakta Szulalit hólyaghuzó flastromokkal. — Most kezdett el aztán még csak Szulali ordítani, hogy a harmadik utcára is elhangzott.

Hanem azért a bőrét ott hagyta, de a meggyőződését meg nem változtatá.

„Ott voltam, láttam! A szentekre, a prófétára!“

Azután elkezdte vele doktor Tóbiás azt az experimentumot, hogy adott be neki gyomorlázító szereket, olyan apró adagocskákban, hogy kitörésre soha se kerüljön a dolog, hanem a gyógyszer folytonos émelegésben tartsa a beteg gyomrát.

Ez átkozott tréfa ellen minden erejéből protestált Szulali s minthogy jószántából soha sem akarta bevenni azt a gonosz decoctumot, minden kávéskanálnyi bevételhez nem csak az orvosságot, hanem őt magát is fel kellett rázni, a száját felpeczkelni s ugy bele tölteni.

Ez sem használt; még erre sem akart a kastélyban látottaktól eltérni.

Ekkor az orvos a koplaltatáshoz folyamodott. Nem adtak

a pátiensnek egyebet, mint vízben főtt sóskát, mely igen jó vértisztító.

A kéthetes cursus vége felé Szulali bögetett, mint a bika s azt már elismerte, hogy a füvéstől toklyó vagy ürü lett belőle, de a kastélyban látottaktól még akkor sem tágitott.

Doktor Tóbiás pedig ide s tova már a fenekén volt a tudományának.

Még egy kísérlet jutott eszébe.

Hallott és olvasott róla valamit, hogy valahol valaki zenével gyógyítá ki az örültet, s föltevé magában, hogy ezt megkíséríti.

Volt ugyanis a kórháznak valami gyarló, négy oktávás orgonája, a mi azóta, hogy az épület megszünt kápolna lenni, nem használtatott egyébre, mint a kántor által orgonázási kurszusra ajánlkozott tanuló ifjuság begyakorlására.

Doktor Tóbiás azt találá ki, hogy Szulalit egy olyan szobába vitette, melynek ajtaja ez orgonás szobára nyílt, s megkérte szépen

a tanárokat, hogy engedjék meg a tanuló ifjuságnak, hogy felváltva éjjel-nappal folytonosan orgonáljanak ottan.

Ez használt.

Huszonnégy órai zenegyógykezelés után égre földre esküdött Szulali, hogy soha életében tájkára sem volt a kastélynak, azt sem tudja, van-e, nincs-e a világon? csak ereszkék ki innen.

Doktor Tóbiás, mint tökéletesen kigyógyultat

adhatta őt át a világnak. — Hanem azért már Szulali hira meg volt alapítva a környékben; csak „bolond Szulali“-nak nevezte őt azért minden ember.

(Folytatása következik.)



A főthi templom belseje.

A főthi templom belseje.

Olvasóink tudják, hogy a Pest közelében, gróf Károlyi István birtokán, Főthon létező r. kath. templom nem csak a főváros környékének, hanem általában a hazai építészetnek első rendű nevezetességei közé tartozik. A nagyszerű és remek építmény gróf Károlyi István vallásos buzgalma áldozatkészsége folytán 1845—1855-ig készült el; építője derék pesti építészünk Ybl Miklós, kire, mint tudjuk, jelenleg az akadémiai palota építésének egy része is bízott.

A szép főthi templom külsejének rajzát a Vasárnapi Ujság korábbi évfolyamaiban már közöltük s az építmény bővebb ismertetését is adtuk (lásd V. U. 1856. évi 1 számát). Most ismét két

rajzzal kedveskedünk, melyek a templom és a sirbolt belsejének ismertetéseiül szolgálnak. A ritka jelességű hazai emlékmű megérdemli minden művészetbarát teljes figyelmét.

Mellőzzük tehát ezuttal a templom külsejének leírását s csupán néhány adatot említünk a belső elrendezést illetőleg, mind a fel-, mind az altemplomra (sirbolt) nézve. Az egész feltemplom hossza 147 láb. Maga a szentély az oltár rotondájával együtt 24 láb hosszú és 30 láb széles. A szentély alja veres, fehér és fekete márvánnyal van kirakva. A templom csarnokában, jobb kézre a torony alatt van sz. Lucent vértanu ékes kápolnája. A balkézre eső torony alján levő lépcsőzet a karzatra vezet, melynek orgonája a salzburgi híres Moser Lajos műve. A csarnokból közvetlenül a templomba lépünk s egyszerre érezzük a szent falak meglepő hatását. A templom három hajóból áll, melyek 10 nagyobb és 36 kisebb ablakból nyernek világosságot. A középhajó magassága 54, hossza 90, szélessége 24 láb. A két mellékhajó alacsonyabb s ezeket öt pár roppant oszlop választja el a középhajótól, mik egyszerismind ivekül szolgálnak a mellékhajók boltozataihoz. A falak az arkádok felett az apostolok mellképeivel *al fresco* diszítvék, alkalmas ékesítésekkel; az oszlopok fejei gazdagon vannak aranyozva és öszhangzólag festve; a mellékhajók azur kék színű mennyezetén aranycsillagok ragyognak. A szentélyhez nyolcz pompás lépcsőn juthatni fel. A szentély kerekded alaku. A főoltár diadalive egyházi jelvényekkel (galamb, phönix, bárány, hal, szarvas) ékítve; az oltár falának domboru félkupja és oldalai ember-nagyságot haladó frescoképekkel vannak környezve. A templomot három oltár disziti; a főoltár márványtáblája drágakövekkel mozaikszerűen van kirakva; e remekmű Florenczben készült.

A feltemplom alatt vonul el az alsó vagy kriptai templom. Ez a tulajdonos grófi család temetkezési helyeül szolgál s épen oly széles és hosszú, mint a felső templom. Ugyanis a szentély alatt fekszik a kriptai kápolna; a hajó alatti tér, a sirok helyeire van felosztva; továbbá a kriptai kápolna két kettős, a sirbolti rész pedig nyolcz egyszerű ablak által nyeri világát. A kápolna kupját két roppant oszloppal, a három soros sirbolti osztályt pedig 12 oszlop három sorban emeli. A kriptai kápolna magassága 24 láb, a sirbolti hajóé 20 láb. — A kriptai templom hajójának alja fehér és fekete mozaikkal van kirakva, valamint a kriptába vezető kisebb tornyok alatti oldalerkélyek is, és pedig pompejii stýlben.

Ennyit ezuttal a remek templom belsejéről.

Vas - termelés.

(Folytatás)

A vaskő, nálunk csak faszénnel olvasztatik, s ez még sokáig így fog maradni. Mert a kőszén mindenkor bizonyos mennyiségű kénkövet tartalmaz, mely a vas minőségét elrontja, azért az angol-vas minden finomítás daczára rossz, s kényszeríti őket, finomabb vas- és aczelkészítményekhez a kitűnő jóságú, de nem is olcsó *svédországi* vas vételére. Kőszén eddigelé használnak ugyan a vas *kinyújtására*, mint Ozdon, Pécsstb., de vaskő-olvasztásra használni mindaddig nincs kilátás, míg az erdők a vasfogyasztáshoz arányban tartanak és nevednek, annál inkább, hogy minálunk a kőszén e célra nem igen alkalmas s a mi földolog, az ércztelepektől messze is van.

Gyáraink nagy része saját erdőkkel bír, de mégis alig van egy, mely idegenektől fát nem venne és pedig nem ritkán 6—10 mérföldnyi távolságból, úgy hogy nincs szomszéd vármegye, mely a gömöri gyárak számára szenet ne szolgáltatna. Természetesen annál kisebb az ölfának az ára, mentül nagyobb a távolság és fuvarbér, úgy, hogy midőn a szomszéd határookban 7—8 ftot fizethetünk kő-öleért, másutt 2 ftnál többet alig adhatunk. Számításunk alapja mindenkor csak az lehet, hogy egy mérő szén a gyárhoz szállítva, bizonyos árt meg ne haladjon. Ilyen ár a jelenlegi nyomott viszonyok mellett 1 ft. — 1 ft. 20 kr. mérőjétől. Egy *mérő* egy és más gyárnál különbözőképen 8—10 kő-lábat, (megközelítőleg ugyanannyi vékát) tartalmaz. Számbaveszszük tehát az égetési, kezelési és fuvarozási költségen felül még főképen az ölfá minőségét.

Általános szokás, a fát 3 láb magas, 3 láb hosszú és 6 láb széles rakásokba ugynevezett *vesszőkbe* vágatni, a miből négy, egy *kő-ölet* térszen. Száradásra és tökéletlen berakásra, legszigorubb feltételek

mellett 3 hüvelyk, másutt 6, sőt több hüvelyk is pótoltatik magasságban, nem ritkán hosszában és szélességében is. Mind e hüvelyk szám szerinti megszabás mellett is, igen tökéletlen mérték ezen ölfá, épen olyan, mintha a buzapiacson minden gazda saját vékájával mérne, miután még ebből sehogy sem tudjuk, hogy mennyi hát az ölfában a fa és mennyi a hézag? Az e részbeni különbség pedig oly nagy, hogy midőn némely, a favágók által felügyelés nélkül vágott és csalárdul rakott ölfá, alig ad ki 6 mérő szenet, addig más gondos tömötséggel berakott hasonló ölből 12—14 mérő is telik.

E mérték szabatosságának hiánya a vevő gyárosokat arra inditá, hogy módokat találjanak annak hátrányait inkább az eladók ellenébe fordítani, s a régiebb években igen terjedt szokásban is állott, a fát *milében* mérni, — (tömötten beépített faboglyában), a miben a szénégetési működés végbe megyen — még pedig úgy, hogy a milének körülete a földtől egy ölnyi magasságában megmértvén, a hány hosszúsági ölnök ez találtatott, ugyan annyi kő-ölnök vétetett a mile tömegtartalma is. E számitás módja a milyen egyszerű, oly határozatlan s igazságtalan volt, mert látnivaló, hogy hasonló magasságu körület mellett, a mile köbtartalma különböző lehet, a szerint, a mint az, aljában szélesebb de alacsonyabb és megforditva; azért az eladók attól végképen el is idegenedtek, s inkább *próba-ölre* állottak rá. Ennek meg a volt a módja: hogy a fa egyforma mérték szerinti rakásokba vágatván, annak befejezésével aprilis vagy május havában történni szokott *átadás* alkalmával, egy pár rakást az eladó, ugyanannyit a vevő kijelelt, mely összehordatván, egy deszkából összevert s épen *egy* avagy *fél kő-ölnyi hézagot* tartalmazó ládába felaprózottan bezövekelte, s a hány rakás illetén módon a ládába belefért, annyi számitatott aztán egy-egy (egész vagy fél) kő-ölbe. De már ettől is nagyon eltért a szokás, az eladók idegenkedése miatt, a kik csalatkozva — bárha nem csalatva — érzik magukat előleges számitásaikban. Pedig sajnálni való, miután ennél olcsóbb és biztosabb mérési módunk nincs. Most a fát a vevő külön emberekkel vágatja, s külön rakatja, leginkább a szénégetői által, kik azt tömötten beépíteni tudják, s ez által ugyan azon célt éri el $\frac{9}{10}$ részben, mint a próba öllel, csak hogy nagyobb munkával s több költséggel; a mennyivel mindenesetre többet adhatott volna a fáért próba-öl mellett. Stiriában némely helyett, a sugár fenyűfát, 3. vagy 6 láb hosszú póznákra szétfűrészelve s felállítva, darabonként szokták átczollozni s a feljegyzett átmérőkből bizonyos számvetési táblázatok szerint, köbtartalmát kiszámítani. Ily módon a próba-ölnél is tömöttebb ölet kap a vevő, mert már itt semmi hézag sem számit. Természeteszerint ahhoz van alkalmaztatva az ára is, mint általában mindenütt; mert midőn rosszul rakott, de kész ölfáért a szomszéd határban 3—4 ftot sem adunk, akkor 4—5 mérföldnyi távolságban, még csak vágandó ölfáért, adhatunk 6—7 ftot; a hol a mértékben nehézkesek s alig engednek 3 hüvelyknél nagyobb magasságot, ott a legügyesebb farakókat alkalmaztatjuk, kik műértőleg az ölet úgy beépítik, mint a legjobb kőfalat, másutt a hol több hüvelyket engednek, mi sem vagyunk oly szigoruak, s költségkimelésből nem is rakatjuk az ölet, a hol különben is, a rendes árnál többre nem rugó szenet remélhetünk.

Szénnek mindennemű fa jó, akár lágy, akár kemény, s tüzi erejének mennyiségét csak a súlya határozza, úgy hogy (hasonló nedvességi fok mellett), egy font fűzfa-szén annyi tüzerővel bír, mint egy font tölgyfa-szén. Azonban jóságra s különböző használatra nézve van egy kis különbség, mert a kis kovács legjobban szereti a bikkfa-és fiatalos tölgyfa-szenet. Réz-olvasztásra és higasztó (fris) tűzbe jobb a lágy, olvasztó kemenczébe jobb a kemény tölgy- bikkfa-szén stb.

A fának szénne égetése minálunk kivétel nélkül *milé*-kben (faboglyákban) történik, a mikbe a fahasábok általában nem fekve, de felállva, egy közép karó körül, 10—15 láb magasságban 3—4 öl átmérőben tömötten berakotnak. s akkor szalmával vagy harasztal gyengén megszórva, földdel és szénporral betakartanak. A begyújtás valamivel előbb történik az aljának a közepén, egy nyiláson által, mely vagy *felülről* vagy *oldalt* hagyatott. A betakarás után köröskörül szelelő lyukak szuratnak, előbb felül, lassankint alább, a szerint a mint a tüzet belől szabályozni és irányozni szükségesnek mutatkozik. Egy ilyen faboglyába legszokottabban $2\frac{1}{2}$ —5 kő-öl rakatik be, s 4—7 napig tart égetése; mentől nagyobb a mile s mentől lassabban ég ki, annál jobb és több szén kerül ki belőle.